

- כז. א. האם מותר לסופר לכתוב סת"ם ומגילה על פי זכרונו שלא מן הכתב?
 ב. האם תפלין מזוזות ומגילת אסתר צריכים שרטוט אם לאו?
 ג. מאלו דברים המגילה נעשית?

א. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב (שמא יטעה ואחרי כן יעתיקנו ממנה ויתרבו הטעויות. ר"ד). ואמרו שבשעת הדחק מותר לסופר שהדברים מיושרים אצלו, לכתוב שלא מן הכתב, וכמעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא ולא היתה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה, אבל שלא בשעת הדחק אפילו מיושרים אצלו אסור.

מוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב, אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק (ר"ן). ויש מצדדים להקל בדבר, בפרט כאשר כתב שלא מן הכתב בשגגה או באונס (עפ"י בית יוסף בשם רבנו מנוח; דעת קדושים ועוד).

תפלין ומזוזות, אביי התיר לשלל בית חבו לכתבם שלא מן הכתב, משום שפרשיותיהן שגורות בפי כל (ודוקא אם הפרשיות שגורות לסופר. ע' טור בית יוסף וב"ה או"ח לב).

- ב. מגילת אסתר צריכה שרטוט (דברי שלום ואמת – מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. טז:).
 תפלין אין צריכים שרטוט (יש סוברים שצריך שרטוט עליון כשאר כתיבת פסוקים. עתו' בכ"מ). מזוזות צריכות שרטוט.
 לא שרטוט המזווה – מחלוקת תנאים אם כשרה או פסולה (ע' מנחות לב).

ג. אין המגילה כשרה עד שתהא כתובה על הספר (= קלף) ובדיו. (כתיבה – כתיבה' מכתבת ברוך בן גריה שמפורש בה 'ספר' ו'דיו'). אבל בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום (שאינן יכולים לימחק) – פסולה. וכן היתה כתובה על הנייר או על הדיפתרא, הוא עור שהומלח וקומח אבל לא עופץ – פסולה.
 רבנו תם אומר שקלפים שלנו כשרים אף על פי שאינם מעופצים, לפי שהם מעובדים היטב והסיד שנותנים בהם מועילים כעפצים, שאינם יכולים להודיף.
 רבנו תם רצה לפסול דיו המופק מעפצים. והשיבו לו האשכנזים שזה שאמרו שמי-עפצים אינם כדיו, היינו מים ששרו בהם עפצים, אבל אותו שעשאוהו מגוף העפצים ודאי הוא טוב (עפ"י תוס' פסקי הרי"ד).

דף יט

- כח. א. מה דינו של בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר?
 ב. מה דין בן כפר שהלך לעיר?
 ג. מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו?
 ד. מה דינו של התפירות שבידיעות המגילה?
 ה. מה דינו של הקורא מגילה הכתובה בין הכתובים?
 ו. האם שיר התפר בספר תורה, מהלכה למשה מסיני הוא?

א. תנן, בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר; אם עתיד לחזור למקומו – קורא כמקומו. ואם לאו – קורא עמהם. ופירש רבא 'עתיד לחזור למקומו' – בלילי י"ד. פירוש, בן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור לכרך קודם עלות השחר, רק אז אינו קורא בלילה עם בני העיר, אבל אם אינו עתיד לצאת משם עד

שיאיר היום – הרי הוא פרוז לאותו יום וקורא עמהם בליל י"ד ובי"ד ביום (רש"י). והוא הדין לכן עיר שהלך לכרך, אם בדעתו (בליל י"ד. ר"ן) להתעכב שם עד תחילת יום ט"ו – אינו קורא כמקומו אלא ממתין וקורא בט"ו, ואם עתיד לחזור למקומו קודם האיר השחר של ט"ו – קורא בי"ד (על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרוזות – מריבוי הכתוב יש ללמוד שפרזו בן יומו נקרא פרוז. והוא הדין למוקף בן יומו קרוי מוקף).

א. כתב הר"ף (כפי שפרשוהו כמה ראשונים), וכן דעת ר"ח ורמב"ן וראב"ד: כשדעתו לחזור למקומו קודם עלות השחר, אפילו אם לבסוף נתעכב שם שלא לדעתו – קורא כאנשי מקומו ולא כאנשי העיר שהוא שם. והר"ה חולק וסובר שאין חילוק מה היתה דעתו אלא הכל תלוי אם חזר למעשה אם לא חזר (וע' גם בריטב"א. ובע"פ רש"י נחלקו אחרונים).

לפי השיטה הראשונה שהדבר תלוי בדעתו [וכן נקטו הפוסקים], דנו האחרונים מהי השעה שדעתו קובעת; יש אומרים (עפ"י פשטות לשון הרא"ש והטור) שמוחשבתו בשעה שיצא מביתו היא הקובעת, אם היה אז בדעתו להישאר במקום האחר בעלות השחר אם לאו (כן נקט המשנ"ב עפ"י מטה יהודה. ע' שער הציון תרפ"ח ס"ק טו). ויש אומרים שהכל תלוי בדעתו בכניסת ליל י"ד (וכן הביא בשו"ת הר צבי ממנהרלב"ח עפ"י הרמב"ן והר"ן. וכן נקט החו"א [קנא-קנב] אף בדעת הרא"ש [ואולי אף המשנ"ב מודה לכך שאם בכניסת י"ד נמלך בו ממוחשבתו הראשונה, יש לילך אחר דעתו בהשתא]. וכתב עוד החו"א שאין הבדל מחמת מה נתעכב לבסוף, אם מאונס או מחפץ לב. ואולם כמה פוסקים מחלקים בכך עפ"י פשטות לשון הראשונים).

ולדעת הט"ז ועוד, אם יצא מהעיר קודם שהאיר היום, אף על פי שמתחילה היה בדעתו להישאר שם, נפטר מקריאת י"ד. (וכן נקטו הגרצ"פ, שערי יצחק כלל ב, ציץ הקדש נג. וכן הכריע במועדים וזמנים). והחזון-א"ש (קנב) חולק. [והוא הדין לכן עיר שהיה בדעתו להישאר בכרך עד לאחר עלות השחר ולבסוף יצא מקודם לכן].

ב. בן עיר שהלך לכרך – נחלקו ראשונים מתי נקבע דינו להיות כמוקף; לדעת הרא"ש הדבר נקבע בתחילת יום י"ד, שאם שהה בכרך באותה שעה נעשה 'מוקף' וצריך לקרוא בט"ו. [והראב"ד הוסיף שצריך להתעכב בכרך בט"ו כדי לקרוא עמהם, כדלהלן]. ואילו לדעת רש"י ועוד, הדבר הקובע הוא המקום שיהיה [או שדעתו להיות שם כנ"ל] בתחילת יום ט"ו, אם בכרך או בעיר (וכן הביא המשנ"ב שיטה זו להלכה, וכן החזון-א"ש קנב. ונקט שם שאף אם חזר לעירו קודם עלות השחר של ט"ו, כיון שבכניסת הלילה היה בדעתו להיות בכרך, כבר נתחייב בקריאת ט"ו וקורא בט"ו בעירו).

ג. בן עיר שהלך לכרך ונתחייב לקרוא בט"ו; כתב הרא"ש, גם אם לא קרא בט"ו וחזר לעיר – קורא בט"ו בעירו. ואילו הראב"ד כתב (עפ"י הירושלמי) שצריך להתעכב בכרך כדי לקרוא שם.

ד. בן כרך הנמצא בעיר ואין דעתו לחזור בליל י"ד, שקורא בי"ד, אם חזר בליל ט"ו לכרך – חוזר וקורא עמהם. וכן בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו – נתחייב כאן וכאן (ר"ן עפ"י ירושלמי). וכתבו כמה אחרונים שהרא"ש אינו סובר כן להלכה [או מפני שלדעתו תלמודו חולק על הירושלמי בזה, או שמפרש דברי הירושלמי אחרת. ע' חו"א קנב, ב; שערי יצחק; מנחת שלמה כג. ויש שפסקו לחוש לדעה זו, ולא יקרא בברכה ולא יוציא אחרים. עפ"י מועדים וזמנים. וכן בכף החיים כתב שטוב להחמיר. ובכל אופן לא יברך שוב 'שהחיינו'. והגרשו"א הורה לברך על המגילה, ולענין ברכת שהחיינו צ"ע. ע' הליכות שלמה כ, א]. ויש שכתבו להוכיח מסוגיתנו [ואולי אף הירושלמי מודה לזה] שבן י"ד שקרא המגילה במקומו והלך לכרך ודעתו לחזור לעיר למחרת ביום ט"ו [או אף לאחר ימים] – פטור מלקרוא שוב בט"ו (עפ"י שו"ת אור לציון ח"א מו; וכבר כתב כן בקונטרס ימי הפורים לגרצ"פ פרנק). ויש חולקים (עפ"י מנחת שלמה כג, ד; הליכות שלמה כ).

ה. בן כרך הנמצא בעיר ודעתו לחזור לכרך בליל י"ד, הרי אין דינו כפרוץ. ואם בט"ו לא היה בכרך וגם לא היתה דעתו להיות בתחילת יום ט"ו בכרך – פטור גם מקריאת ט"ו (עפ"י חזון איש). ויש מי שכתב שכיון שהוא בעצם בן כרך, חייב בט"ו בכל אופן (עפ"י מועדים וזמנים ח"ב קפד).

ו. בן כרך שהלך לעיר לאחר כניסת ליל י"ד – יש פוטרים אותו מקריאת י"ד (עפ"י חזו"א). ויש סוברים עפ"י הפרי-מגדים ועוד, שכל שנמצא בעיר בהאיר יום י"ד – חייב בקריאת י"ד (כן התמיד הגרצ"פ פרנק, וכ"כ במועדים וזמנים, ולדבריו לא יקרא בברכה. וכן התמיד שם לבן עיר שהלך לכרך אחר כניסת ט"ו, שאמנם פטור מלקרוא שם בלילה אבל ביום יקרא מגילה בלא ברכה, אם נשאר בכרך בהאיר יום ט"ו).

ז. בן כרך שיצא מהכרך לעיר לאחר כניסת ליל ט"ו, גם אם בדעתו לשהות בעיר הרבה – כבר נתחייב במצוות הפורים לעשותן בט"ו (חזון איש).

ח. יש להסתפק בבן כרך שנמצא בעיר ויוצא מהעיר קודם עלות השחר אבל בכניסת היום הוא בדרך, במקום הפרוץ, האם דינו כ"ד או שמא כיון שאינו קבוע בעיר אלא בדרך אין חל עליו שם 'פרוץ' (וכן יש לדקדק מלשון רש"י ורי"ד. ע' גליונות קהלות יעקב. ובשם מהרי"ל דסקין מובא שכל מקום שאינו ברין 'כרך', אפילו מקום שאינו מיושב, דינו כ'פרוץ'. ובערוך השלחן לא נקט כן. וע"ע ציץ הקודש נג; שערי יצחק כרכים ומוקפים 1).

ט. בפורים המשולש, הגדרת 'בן כרך' נקבעת לפי מקומו בעלות השחר של יום י"ד, שאז חלה עליו חובת מצוות הפורים גם על בני כרכים בשנה זו. לפיכך פרוץ הבא בתוך יום י"ד לירושלם אין חלים עליו דיני בן כרך, ולעומת זאת מוקף שיצא מירושלם ביום י"ד – נשאר חיובו כבן כרך (הליכות שלמה כא, א).

ב. בן כפר שהלך לעיר, בין שעתיד לחזור למקומו קודם היום בין שאינו עתיד – אמר רבא: קורא עמהם בי"ד, ואעפ"י שקרא כבר ביום הכניסה, כי בעצם זהו זמנו אלא שהקלו חכמים על בני הכפרים כשהם במקומם, אבל כשהם בעיר דינם כבני העיר (עפ"י רש"י ותוס').

ג. מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו – רבי מאיר אומר: כולה. רבי יהודה אומר: מאיש יהודי. רבי יוסי אומר: מאחר הדברים האלה גדל... רבי שמעון בן יוחאי אומר: מבליילה הוא נדדה שנת המלך. (וכולם נדרשים מן המקראות, כמבואר בגמרא). אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כדברי האומר כולה. גם לאלו שאינם מצריכים כולה, צריכה שתהא המגילה כתובה כולה.

ד. מגילה נקראת ספר – שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה (כמאן דאמר (במכות יא) ספר תורה שתפרו בפשתן פסול. רש"י). ונקראת אגרת – שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה (ואינה חמורה כספר). ובלבד שיהיו משולשים (רב נחמן. כלומר שהמרחקים שבין התפירות ובינן לקצה היריעה למעלה ולמטה, שוים. רש"י ותוס').

א. יש מפרשים 'משולשים' – שיתפור תפירה אחת באמצע ואחת בראש ואחת בסוף. והרמב"ם פירש שיהא בין כל תפירה ותפירה שלשה גידין, שהם תשעה בין כולם (מובא בר"ן. וערא"ש. ובשלחן ערוך (תרצא, 1) כתב שצריך לצאת ידי כל הפירושים, ע"ש כיצד יעשה).

ב. כתב הרמב"ן: מגילה צריכה עיבוד לשמה כספר תורה, שהרי נקראת 'ספר' וזהו דבר שבגופה. ואילו הרמב"ם סובר שמגילה אינה צריכה עיבוד לשמה (ע"ע שעורים לזכר א"מ, ח"א עמ' רנא). ולכל הדעות נראה שמגילה אינה כשרה אלא כשכתובה על עור בהמה טהורה, כספר תורה (עפ"י דובב מישרים ח"א מ).

ג. יש מחמירים ומצריכים תגין למגילה. ולא מחוור, שלא מצינו תגין אלא לספר תורה, שמצאו משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, אך לא במגילה. ואמנם לענין שרטוט התרבתה מגילה אך לא לענין תגין (ר"ן).

דעת הפרי-חדש ש'חך תוכות' כשר במגילה. ויש חולקים (ע' מגן אברהם תרצא, א. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א מ).

ה. אמר רב יהודה אמר שמואל: הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. אמר רבא: לא אמרנו אלא כשהיא שוה לשאר הספרים שעמה, אבל אם ניכרת לעצמה, שהיא גדולה משאר הספרים או קטנה מהם – כשר. ואמרו שזה דוקא בציבור אבל ביחיד כשר בכל אופן. (ויש מפרשים שנחלקו בדבר שמואל ורבי יוחנן. ע' הגהות ריעב"ז; שעורים לזכר א"מ, ח"א עמ' רמט).

לפירוש הר"ן אף בציבור יצא בדיעבד אלא שלא יקרא לכתחילה, וביחיד אפילו לכתחילה. ויש אומרים שבציבור לא יצא אף בדיעבד, וביחיד נחלקו אם כשר לכתחילה אם לאו (ערימ"ם רי"ף או"ח תרצא, ח).

ו. הסיקו ששיר התפר (– כשתופרים יריעות הספר לחברן, משיירים בתפר למעלה ולמטה, ואין תופרים עד קצה היריעה) אינו מהלכה למשה מסיני אלא חכמים אמרו כן כדי שלא יקרע (שכשהוא מהדק ורואה שבמקום שיר התפר מתחיל להרחיב, נמנע מלהדק יותר. ואילו לא היה משייר, כשהוא מהדק יותר מדי היה נקרע).

אפשר שאם לא עשה כן ולא שייר כלום – לא נפסל הספר (ר"ן).

דפים יט – כ

כט. א. אלו הם הכשרים לקרות את המגילה ואלו אינם כשרים? מה דינו של קטן בקריאת המגילה?
ב. מה דינה של השמעה לאוזן בקריאת המגילה, בקריאת שמע ובברכות?

א-ב. הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן. רבי יהודה מכשיר בקטן.

קטן שהכשיר רבי יהודה – בשהגיע לחינוך (רש"י: כבן תשע עשר). וכן העיד רבי שבהיותו קטן קרא המגילה לפני רבי יהודה. אבל חכמים חולקים. (ואף על פי שעיקר חיוב קריאת המגילה מדרבנן, וגם קטן חייב מדרבנן – אין 'תרתי דרבנן' מוציא 'חדא דרבנן'. עפ"י תוס').

להלכה נקטו רוב הפוסקים שקטן אינו מוציא אחרים ידי חובתם. אך יש מכשירים (ע' הגהות אשר"י מא"ז; ריא"ז; בעל העיטור – מובא באו"ח תרעה, ג ובהגר"א). ויש מי שכתב שבשעת הדחק במקום שאין אנשים הבקיאים במקרא מגילה, יכול להוציאם קטן שהגיע לחינוך (מובא במשנ"ב תרפט סק"ו. וע' בריטב"א שהביא דעה שאף תנא קמא לא פסל קטן אלא לכתחילה. [וכן כתב הפרי-מגדים (רפב) לענין קריאת התורה. ויש חולקים. ע"ש במגן אברהם ובאגרות משה או"ח ח"ב עב]).